

**Kamolova Sabrina
Alisher qizi**
Master of the Jizzakh
branch of the National
University of Uzbekistan

**Kamolova Sabrina
Alisher qizi**
O'zbekiston milliy
universitetining Jizzax
filiali magistranti

**Камолова Сабрина
Алишер кызы**
Магистрант
Джизакского филиала
Национального
университета
Узбекистана

OILADA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING INDIVIDUAL VA YOSH XUSUSIYATLARINI O'ZIGA XOS JIHATLARINI TAHLIL QILISH

ANNOTATSIYA: Ushbu ilmiy maqolada oilada maktabgacha yoshdagi bolalarning individual va yosh xususiyatlarining o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z rivojlanish jarayonida o'ziga xos temperament, xarakter va emotsional xususiyatlar bilan ajralib turadi. Maqolada bolalarning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishi, shuningdek, oilaviy muhit va tarbiyalash usullarining ularning xususiyatlariga ta'siri o'rganiladi. Ushbu tadqiqot natijalari bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

KALIT SO'ZLAR: maktabgacha yosh, individual xususiyatlar, yosh xususiyatlari, oilaviy muhit, tarbiyalash usullari, emotsional rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, kognitiv rivojlanish, shaxsiy xususiyatlar, tarbiya strategiyalari.

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ ИНДИВИДУАЛЬНО-ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ В СЕМЬЕ

АННОТАЦИЯ: В данной научной статье анализируются специфические аспекты индивидуальных и возрастных особенностей дошкольников в семье. Дошкольники в процессе своего развития характеризуются особым темпераментом, характером и эмоциональными особенностями. В статье исследуется социальное, эмоциональное и познавательное развитие детей, а также влияние семейной среды и методов воспитания на их особенности. Результаты данного исследования важны при разработке воспитательных стратегий с учетом индивидуальных особенностей детей.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: дошкольный возраст, индивидуальные особенности, возрастные особенности, Семейная среда, методы

воспитания, эмоциональное развитие, социальное развитие, познавательное развитие, личностные особенности, стратегии воспитания.

ANALYSIS OF SPECIFIC ASPECTS OF INDIVIDUAL AND AGE CHARACTERISTICS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FAMILY

ABSTRACT: This scientific article analyzes the peculiarities of the individual and age characteristics of preschool children in the family. Preschool children are distinguished by their own temperament, character and emotional characteristics in the process of their development. The article explores the social, emotional and cognitive development of children, as well as the influence of the family environment and upbringing methods on their characteristics. The results of this study are important in the development of educational strategies, taking into account the individual characteristics of children.

KEY WORDS: preschool age, individual characteristics, age characteristics, family environment, upbringing methods, emotional development, social development, cognitive development, personality traits, upbringing strategies.

1. KIRISH

Shaxsning shaxsiy rivojlanishi uning yoshi va individual xususiyatlarining ta'sirini o'z ichiga oladi va bu bevosita oilada va ta'lim jarayonida hisobga olinishi kerak. Yosh inson faoliyatining tabiati, uning fikrlash xususiyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari, shuningdek, ijtimoiy ko'rinishlari bilan bog'liq. Shu bilan birga, har bir yoshning rivojlanishda o'ziga xos imkoniyatlari va cheklovlari mavjud. Masalan, fikrlash qobiliyati va xotirasining rivojlanishi bolalik va o'smirlik davrida eng intensiv tarzda sodir bo'ladi. Bu davrning tafakkur va xotira rivojlanishidagi imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanilmasa, keyingi yillarda yetishish qiyin, ba'zan esa imkonsiz bo'lib qoladi. Shu bilan birga, bolaning yoshiga bog'liq imkoniyatlarini hisobga olmasdan, uning jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishiga ta'sir

qilishda o'zidan o'zib ketishga urinishlar hech qanday ta'sir ko'rsatmaydi.

Ko'pgina o'qituvchilar ta'lim jarayonida bolalarning yosh va individual xususiyatlarini chuqur o'rganish va to'g'ri hisobga olish zarurligiga e'tibor berishadi. Bu savollar, xususan, L.A. Komenskiy, D.J. Lokk, J.J. Russo, keyinchalik K.D. Ushinskiy, L.N. Tolstoy va boshqalarga qiziq hisoblangan. Bundan tashqari, ularning ba'zilari ta'limning tabiatiga muvofiqligi g'oyasiga asoslangan, ya'ni yoshga bog'liq rivojlanishning tabiiy xususiyatlarini hisobga olgan holda pedagogik nazariyani ishlab chiqdilar, garchi bu g'oya ular tomonidan turlicha talqin qilingan bo'lsa ham. Masalan, Komenskiy tabiatga muvofiqlik konsepsiyasida ta'lim jarayonida inson tabiatiga xos bo'lgan bola rivojlanishining qonuniyatlarini, xususan: insonning bilimiga bo'lgan

tugʻma intilishini, ish uchun, koʻp tomonlama rivojlanish qobiliyati va boshqalarni inobatga oladi. J.J. Russo, keyin esa L.N. Tolstoy bu masalani boshqacha talqin qilgan. Ular bolaning tabiatan komil mavjudot ekanligidan kelib chiqqan holda, tarbiya ana shu tabiiy komillikni buzmasligi, balki unga amal qilish, bolalarning eng yaxshi fazilatlarini aniqlash va rivojlantirish kerakligidan kelib chiqqan. Biroq, ularning barchasi bir narsada kelishib oldilar: tarbiya jarayonida bolani diqqat bilan oʻrganish, uning xususiyatlarini bilish va ularga yondashuvni asoslash kerak.

2. ASOSIY QISM

Bolani tarbiyalashga individual yondashuv anatomik, fiziologik, aqliy, yosh va individual xususiyatlarni bilishga asoslangan boʻlishi kerak.

Insonning jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishi oʻrtasida bevosita bogʻliqlik mavjudligi ilmiy tadqiqotlar tomonidan isbotlangan. Jismoniy tarbiya sezgi, koʻrish va eshitishni takomillashtirish bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, bu oʻz navbatida aqliy rivojlanishga va shaxsning xarakterini shakllantirishga katta taʼsir koʻrsatadi.

Jismoniy tarbiya bolaning mehnat va axloqiy tarbiyasi bilan chambarchas bogʻliq. Ishdagi faollik koʻp jihatdan uning sogʻligʻining holatiga bogʻliq va aksincha. Oʻyinlar iroda, intizom, tashkilotchilik va boshqalar kabi axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va mustahkamlashga yordam beradi. Jismoniy tarbiya va estetik tarbiya oʻrtasidagi bogʻliqlikni bekor qilmaslik ham mumkin emas. Soʻzning keng maʼnosida sogʻlom boʻlgan hamma narsa ham goʻzaldir. Chiroyli tana, epchil harakatlar, toʻgʻri

turish, yurish - bularning barchasi salomatlik belgisi va toʻgʻri jismoniy tarbiya natijasidir.

Bolalar faoliyatining barcha turlari davomida ularga individual yondashuvni amalga oshirish maʼlum bir oʻzaro bogʻliq tizim sifatida koʻrib chiqilishi kerak.

Ushbu tizimning birinchi boʻgʻini har bir bolaning xususiyatlarini oʻrganish va jismoniy tarbiyaga individual yondashishdir.

Qattiqlashuv muolajalarini oʻtkazishda bolalarning jismoniy holati va rivojlanishini bilish juda muhimdir, ular tizimli ravishda, qatʼiy individual asosda amalga oshirilishi kerak.

Toʻgʻri jismoniy tarbiya jarayonida, har bir bolaga individual yondoshgan holda, barcha bolalar madaniy va gigiyenik koʻnikmalarni bajarishga, toza havoda sayr qilishga, jismoniy tarbiya bilan shugʻullanishga qiziqish uygʻotadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiya muammolarini hal qilishda oʻqituvchi kundalik nazoratni amalga oshirishi, profilaktik oʻyinlarni oʻz vaqtida qoʻllashi, bolalar hayotini tashkil etish va mashgʻulotlarni oʻtkazishda zarur gigiyenik talablarga rioya qilishi kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolaning tanasining xususiyatlari uning jismoniy rivojlanishiga diqqat bilan eʼtibor berishni talab qiladi. Bola oʻsadi - barcha sut tishlari otilib chiqadi va birinchi “yaxlitlash” sodir boʻladi, yaʼni tana vaznining oʻsishi tananing uzunligi boʻyicha oʻsishidan oshib ketadi. Bolaning aqliy rivojlanishi, nutqi va xotirasi tez rivojlanadi. Bola kosmosda harakat qila boshlaydi. Hayotning birinchi yillarida mushak-

skelet tizimi, ovqat hazm qilish va nafas olish tizimlari tez o'sib boradi va rivojlanadi. Hayotning 2-3-yillarida uzunlikning o'sishi tana vaznining ortishidan ustun turadi. Davr oxirida doimiy tishlar chiqa boshlaydi. Miyaning tez rivojlanishi tufayli aqliy qobiliyatlar tez rivojlanadi.

Shunday qilib, jismoniy tarbiya salomatlikni muhofaza qilish va mustahkamlash, harakat qobiliyatlarini rivojlantirish, madaniy va gigiyenik ko'nikmalarni rivojlantirish, tanani chiniqtirish, tozalikni sevishni, ozodalikni ta'minlaydi, bolani kundalik hayotga o'rgatadi, ish qobiliyatini oshiradi, charchoqni kamaytiradi.

Maktabgacha yosh - har tomonlama rivojlanish va shaxsiyat shakllanishining boshlanishi. Bu davrda analizatorlarning faoliyati, fikr, tasavvur, xotira, tafakkur, nutqning rivojlanishi birgalikda dunyoni bilishning hissiy bosqichi shakllanishiga olib keladi. Mantiqiy fikrlash intensiv shakllanadi, mavhum fikrlash elementlari paydo bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bola dunyoni o'zi ko'rganidek tasavvur qilishga intiladi. U hatto fantaziyani haqiqat deb bilishi mumkin.

Aqliy tarbiya bizni o'rab turgan dunyo, intellektual qobiliyat va malakalar haqidagi tasavvurlar tizimini shakllantiradi, qiziqish va qobiliyatlarni rivojlantiradi.

Axloqiy tarbiyada bolada axloqiy me'yorlar, o'z xatti-harakatlari tajribasi va odamlarga munosabati shakllanadi. Axloqiy tuyg'ular intensiv shakllanadi. Axloqiy tarbiya bolaning irodasi va xarakterini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mehnat tarbiyasi bolalarni kattalar mehnati va kasb-hunarlar bilan tanishtiradi. Bolalarda mavjud mehnat ko'nikmalari va qobiliyatlari o'rgatiladi, mehnatga muhabbat va qiziqish uyg'otiladi. Maktabgacha yoshdagi bolaning mehnat faoliyati qat'iyatlilik va aql-zakovatni rivojlantiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolani rivojlantirishning eng muhim tarkibiy qismi estetik tarbiyadir. Maktabgacha yoshdagi bolaga xos bo'lgan atrofdagi dunyoni hissiy bilish bosqichi dunyo, tabiat va odamlar haqida estetik g'oyalarni shakllantirishga yordam beradi. Estetik tarbiya bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, estetik did va ehtiyojlarni shakllantiradi.

O'yin maktabgacha yoshdagi bolaning eng muhim faoliyatidir, chunki o'yin uning qiziqishlari va ehtiyojlarini qondirish, uning rejalari va istaklarini amalga oshirishning eng yaxshi vositasidir. O'z o'yinida bola katta bo'lganida uning hayotida nima bo'lishini aks ettiradi. O'yinlarning mazmuni yaxshi his-tuyg'ularni, jasoratni, qat'iylikni, o'ziga ishonchni yaratadi.

Maktabgacha tarbiya davrining oxiriga kelib, bola shaxsning ijtimoiy-tarixiy tajribasini muntazam ravishda o'zlashtirishni boshlash uchun zarur fazilatlar va shaxsiy fazilatlariga ega bo'ladi. Bu maxsus mashg'ulotlarni talab qiladi.

O'quvchilarning yoshga bog'liq rivojlanish xususiyatlari ularning individual shakllanishida turli yo'llar bilan namoyon bo'ladi. Buning sababi shundaki, maktab o'quvchilari tabiiy moyilliklari va hayot sharoitlariga

qarab (biologik va ijtimoiylik o'rtasidagi bog'liqlik) bir-biridan sezilarli darajada farqlanadi. Shuning uchun ularning har birining rivojlanishi, o'z navbatida, ta'lim va tarbiya jarayonida hisobga olinishi kerak bo'lgan sezilarli individual farqlar va xususiyatlar bilan tavsiflanadi.

Olti yoshida bola hayotidagi birinchi katta o'zgarishlarga duch keladi. Maktab yoshiga o'tish uning faoliyati, muloqoti va boshqa odamlar bilan munosabatlaridagi hal qiluvchi o'zgarishlar bilan bog'liq. O'qitish yetakchi faoliyatga aylanadi, hayot tarzi o'zgaradi, yangi mas'uliyat paydo bo'ladi va bolaning boshqalar bilan munosabatlari yangi bo'ladi.

Shunday qilib, shaxsning rivojlanishi va shakllanishi bir qancha bosqichlardan o'tadi, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlar va qonuniyatlar bilan tavsiflanadi. O'qituvchi, agar uning faoliyati inson rivojlanishining yosh bosqichlarini chuqur tushunishga asoslangan bo'lsa, uning ichki dunyosini ko'rishda ta'lim va tarbiya vazifalarini muvaffaqiyatli bajaradi.

Yoshga bog'liq rivojlanish mezonlari tana holatining anatomik, fiziologik, psixologik, pedagogik va jismoniy ko'rsatkichlari hisoblanadi.

Yosh rivojlanishining pedagogik mezoni bolaning hayotining turli davrlarida tarbiya, ta'lim va o'qitish imkoniyatlarini tavsiflaydi.

Bolalarning individual xususiyatlarini o'rganish ancha vaqt va tizimli kuzatishlarni talab qiladi. Buning uchun o'qituvchi kundalik yuritishi, unda o'quvchilarning xatti-harakatlarining xususiyatlarini qayd etishi, vaqti-vaqti bilan kuzatish

natijalarini qisqacha umumlashtirishi kerak.

Bolaning individual xususiyatlari, shuningdek, irsiy bo'lgan asabiy faoliyat turi bilan bog'liq.

I.P. Pavlov o'zining oliy nerv faoliyati haqidagi ta'limotida asab jarayonlarining asosiy xususiyatlarini aniqladi:

- Hayajon va muvozanatning kuchi;
- Bu jarayonlarning muvozanati va nomutanosibligi;

Ularning harakatchanligi.

3. XULOSA

Har bir insonning asab tizimining xususiyatlari yuqori asabiy faoliyatning biron bir "sof" turiga to'g'ri kelmaydi. Qoida tariqasida, individual psixika turlarning aralashmasini aks ettiradi yoki oraliq tip sifatida namoyon bo'ladi (masalan, sangvinik va flegmatik odam o'rtasida, melanxolik va flegmatik odam o'rtasida, xolerik va melanxolik odam o'rtasida).

Bolalar rivojlanishining yoshga bog'liq xususiyatlarini hisobga olgan holda, o'qituvchi asosan pedagogika va rivojlanish psixologiyasining umumlashtirilgan ma'lumotlariga tayanadi. Shaxsiy farqlar va individual bolalarni tarbiyalash xususiyatlariga kelsak, bu yerda u faqat o'quvchilarni shaxsiy o'rganish jarayonida olgan ushbu materialga tayanishi kerak.

Shunday qilib bolalar rivojlanishiga oilaviy muhitning quyidagi ta'sirlarini ko'rishimiz mumkin ekan:

1. **Tarbiya usullari:** Oilada qo'llaniladigan tarbiya usullari bolalarning individual va yosh xususiyatlarini shakllantirishda

muhim ahamiyatga ega. Ota-onalarning yondashuvi va tarbiyaviy uslublari bu jarayonga ta'sir qiladi.

2. **Oila dinamikasi:** Oila ichidagi munosabatlar bolalarning psixologik rivojlanishiga ta'sir qiladi. Ijobiy oilaviy muhit bolalarning xususiyatlarini yaxshilaydi.

Tashqi muammo: Ijtimoiy-iqtisodiy omillar va tashqi muhit sharoitlari ham bolalarning individual xususiyatlariga ta'sir etadi.

ADABIYOTLAR:

1. Chirkova T. Bolalarning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish. M., 1986 yil.
2. Пугачев, А. С. Возрастные и индивидуальные особенности развития личности / А. С. Пугачев. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2012. — № 12 (47). — С. 506-510. — URL: <https://moluch.ru/archive/47/5911/> (дата обращения: 25.10.2024).
3. Выготский Л.С. Развитие личности и мировоззрение ребенка. — М., 2006. — 316 с.
4. Миндель А.Я. Воспитание и развитие личности подростка. — М., 2007. — 220 с.
5. Ibrohimjon M. et al. PSYCHOLOGICAL CRISES IN PERSONALITY PSYCHOLOGY AND WAYS TO OVERCOME THEM //Galaxy international interdisciplinary research journal. — 2022. — Т. 10. — №. 4. — С. 743-746.
6. F.R.Qodirova Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi ruhiy omillari. T.: "ISTIQLOL", 2006y.

7. Калинина А.И. Сущность понятия

«самообразование»//Вестник Московского университета. Серия 20: Педагогическое образование. 2013. №3. С. 99-107

8. Minamatov, Y. E. U. (2021). APPLICATION OF MODULAR TEACHING TECHNOLOGY IN TECHNOLOGY. Scientific progress, 2(8), 911-913.